

ЛІНГВАКРАІНАЗНАЎЧЫ ПАДЫХОД ДА ВЫВУЧЭННЯ БЕЛАРУСКАЙ МОВЫ НА НЕФІЛАЛАГІЧНЫХ СПЕЦЫЯЛЬНАСЦЯХ

Г.А. Арцямёнак

Віцебскі дзяржаўны ўніверсітэт імя П.М. Машэрава,
г. Віцебск, Рэспубліка Беларусь

Сучасныя абставіны бытавання беларускай мовы дыктуюць выкладчыкам вышэйшай школы пэўныя змены лінгвадыдактычных падыходаў. Відавочна, што ў пераважнай сваёй большасці сённяшнія студэнты аб'ектыўна не могуць прызнаць беларускую мову роднай у псіхалінгвістычным сэнсе, г. зн. вядомай і блізкай з ранняга дзяцінства, – яна звычайна засвойваецца імі ва ўстановах сярэдняй і вышэйшай адукацыі як другая мова, адна з дзяржаўных моў краіны. Па сутнасці, мадэлі авалодання беларускамоўнай камунікацыяй у многіх выпадках пачынаюць нагадваць шляхі і спосабы спасціжэння замежнай мовы. І хоць беларуская мова па слоўніковым складзе і граматычнай арганізацыі найбліжэйшая да рускай як першай мовы большасці навучэнцаў, асобныя прынцыпы засваення замежных моў могуць аказацца ў дадзенай сітуацыі карыснымі і эфектыўнымі.

Адным з такіх дыдактычных прынцыпаў выступае лінгвакраіназнаўчы падыход. Лінгвакраіназнаўства як сінтэтычная навука даследуе дэнататыўныя і анамастычныя рэаліі пэўнай краіны праз нацыянальна маркіраваныя моўныя адзінкі лексічнай і фразеалагічнай падсістэм мовы. Беларуская мова з часу свайго ўзнікнення з'яўляецца часткай і найважнейшым сродкам стварэння духоўнай культуры беларусаў. У ёй найбольш поўна адлюстраваны асаблівасці пражывання, гаспадарчай і культурнай дзейнасці беларускага этнасу. Лінгвакраіназнаўчыя адзінкі нясуць у сабе самую поўную інфармацыю пра дзяржаву, разнастайныя гістарычныя і сучасныя працэсы ў жыцці народа. Праз вывучэнне рэалій лягчэй зразумець характар і менталітэт беларусаў, іх прырытэты і памкненні. Гэта вельмі важна пры наладжванні эфектыўных кантактаў замежных грамадзян з беларускай дзяржавай у сферы палітыкі, бізнесу, турызму, а таксама для грамадзян Беларусі, чыёй роднай мовай у сітуацыі незбалансавана-га білінгвізму з'яўляецца руская, а адной з мэтаў навучання – авалоданне спрадвечнымі духоўна-культурнымі каштоўнасцямі.

Рэаліі могуць быць раскласіфікаваны паводле прадметна-тэматычнага прынцыпу: 1) этнаграфічныя і бытавыя (назвы

паселішчаў і пабудоў, адзення, ежы і напояў, звычаяў і традыцый, святаў, элементаў паводзін і маўленчага этыкету): *мястэчка, адрына, праснак, верашчака, жур, талака, Купалле, дзяды, добры дзень!, калі ласка!*; 2) геаграфічныя (назвы тыповых прадстаўнікоў флары і фаўны, відаў прыродных рэсурсаў): *зубр, бусел, пралеска, лотаць, жвір, торф*; 3) грамадска-палітычныя (назвы дзяржаўных сімвалаў, найменні, звязаныя са спецыфікай заканадаўчай, выканаўчай і судовай улады, мясцовага самакіравання, выбараў, назвы палітычных партый і грамадскіх арганізацый): *Дзяржаўны герб (сяг) Рэспублікі Беларусь, Курган Славы, Сяг Перамогі, Нацыянальны сход Рэспублікі Беларусь, сельсавет, БСДГ, БРСМ*; 4) духоўна-інтэлектуальныя (сістэма адукацыі, рэлігіі, творы літаратуры і мастацтва, СМІ): *Кодэкс Рэспублікі Беларусь аб адукацыі, уніяцтва, “Каласы пад сярпом тваім”, “Новая зямля”, “Песня пра зубра”, “Лявоніха”, “Юрка”, “Звязда”, “Крыніца”*; 5) гістарычныя (знамянальныя вехі, падзеі ў гісторыі народа, вядомыя дакументы, сацыяльна-палітычныя і эканамічныя гістарызмы): *Аршанская бітва, статуты ВКЛ, дзядзькаванне, магістрат, слуцкія паясы, васпан, ягамосць*; 6) анамастычныя (тапонімы і антрапонімы, рэкламныя назвы і таварныя знакі): *Белавежская пушча, Курапаты, Хатынь, Ефрасіння Полацкая, Усяслаў Чарадзеі, Францыск Скарына, “Віцязь”, “Купалінка”, “Паўлінка”*. Пры азначаным падыходзе падобныя адзінкі ставяцца ў цэнтр навучання, у непасрэднай сувязі з імі на занятках разглядаюцца прафесійныя тэрміны, паўтараюцца і засвойваюцца арфаграфічныя і граматычныя правілы.

Лінгвакраіназнаўчы падыход суадносіцца з лінгвакультуралагічным, які набыў значную папулярнасць у апошні час і канцэнтруе ўвагу пераважна на ментальных фактах (казачныя персанажы, зааморфныя вобразы, разнастайныя міфалагемы, сімвалы, эталоны, стэрэатыпы), а таксама прэцэдэнтных тэкстах. Краіназнаўчая лексіка пэўным чынам перасякаецца з лексікай безэквівалентнай, але ў адрозненне ад апошняй заўсёды валодае безумоўнай этнакультурнай маркіраванасцю ці нацыянальна-спецыфічнай канатацыяй.

Вывучэнне беларускай мовы студэнтамі нефілалагічных спецыяльнасцей традыцыйна адбываецца ў межах вучэбнага курса “Беларуская мова (прафесійная лексіка)”. Адною з галоўных мэтаў выкладання гэтай дысцыпліны з’яўляецца выхаванне любові і павагі да мастацкага слова, духоўнай і інтэлектуальнай спадчыны беларускага народа, пачуцця нацыянальнай самапавагі і самаідэнтыфікацыі,

імкнення да далейшага пашырэння сферы ўжытку беларускай мовы. Лінгвакраіназнаўчы падыход, па нашым меркаванні, здольны значна актывізаваць пазнавальныя патэнцыі навучэнцаў, павысіць узровень зацікаўленасці матэрыялам, абудзіць крэатыўныя памкненні, жаданне далучыцца да моўна-культурнай спадчыны сваёй краіны.

У канчатковым выніку праз вывучэнне рэалій забяспечваецца пэўны ўзровень камунікатыўнай кампетэнцыі ў бытавым і прафесійным маўленні студэнтаў, адэкватнае разуменне і сінтэзаванне тэкстаў. Абавязковым пры адзначаным падыходзе ўяўляецца выкарыстанне літаратурнага кампанента. Студэнты знаёмяцца з шэрагам новых, сучасных твораў беларускай літаратуры пераважна невялікага памеру, абмяркоўваюць іх, наладжваюць дыспуты.

Сёння наспела неабходнасць падрыхтоўкі і выдання комплекснага сучаснага даведніка “Рэспубліка Беларусь: лінгвакраіназнаўчы слоўнік”, у якім знайшлі б месца як традыцыйная лексіка, фразеалогія, моўная афарыстыка, так і інавацыі апошняга часу, абумоўленыя зменамі ў грамадскім жыцці за перыяд існавання Беларусі як самастойнай дзяржавы. Слоўнік павінен ахапіць усю тэматычную разнастайнасць лінгвакраіназнаўчых рэалій, ажыццявіць іх па магчымасці поўную этнакультурную семантызацыю, выявіць іх мас-тацкую вартасць і лінгвадыдактычны патэнцыял.

АКТУАЛЬНАСЦЬ ТЭМЫ “ПАХОДЖАННЕ БЕЛАРУСКАЙ МОВЫ І АСНОўНЫЯ ЭТАПЫ ЯЕ РАЗВІЦЦЯ”

А.М. Асіпчук

Гродзенскі дзяржаўны аграрны ўніверсітэт,
г. Гродна, Рэспубліка Беларусь

Дысцыпліна “Беларуская мова (прафесійная лексіка)”, якая выкладаецца на неспецыяльных факультэтах, павінна садзейнічаць “фарміраванню і развіццю сацыяльна-асобасных і сацыяльна-прафесійных кампетэнцый выпускніка ВНУ” [1, с. 12]. Для дасягнення пастаўленых задач, безумоўна, недастаткова механічнага завучвання спецыяльных тэрмінаў або лінгвістычных паняццяў, складання справявых папер ці напісання рэфератаў і паведамленняў па-беларуску. Неабходна зацікавіць студэнтаў, наколькі гэта магчыма ў суцэльным рускамоўным асяроддзі, карыстацца родным словам не толькі на занятках па беларускай мове, але і ў штодзённым жыцці.